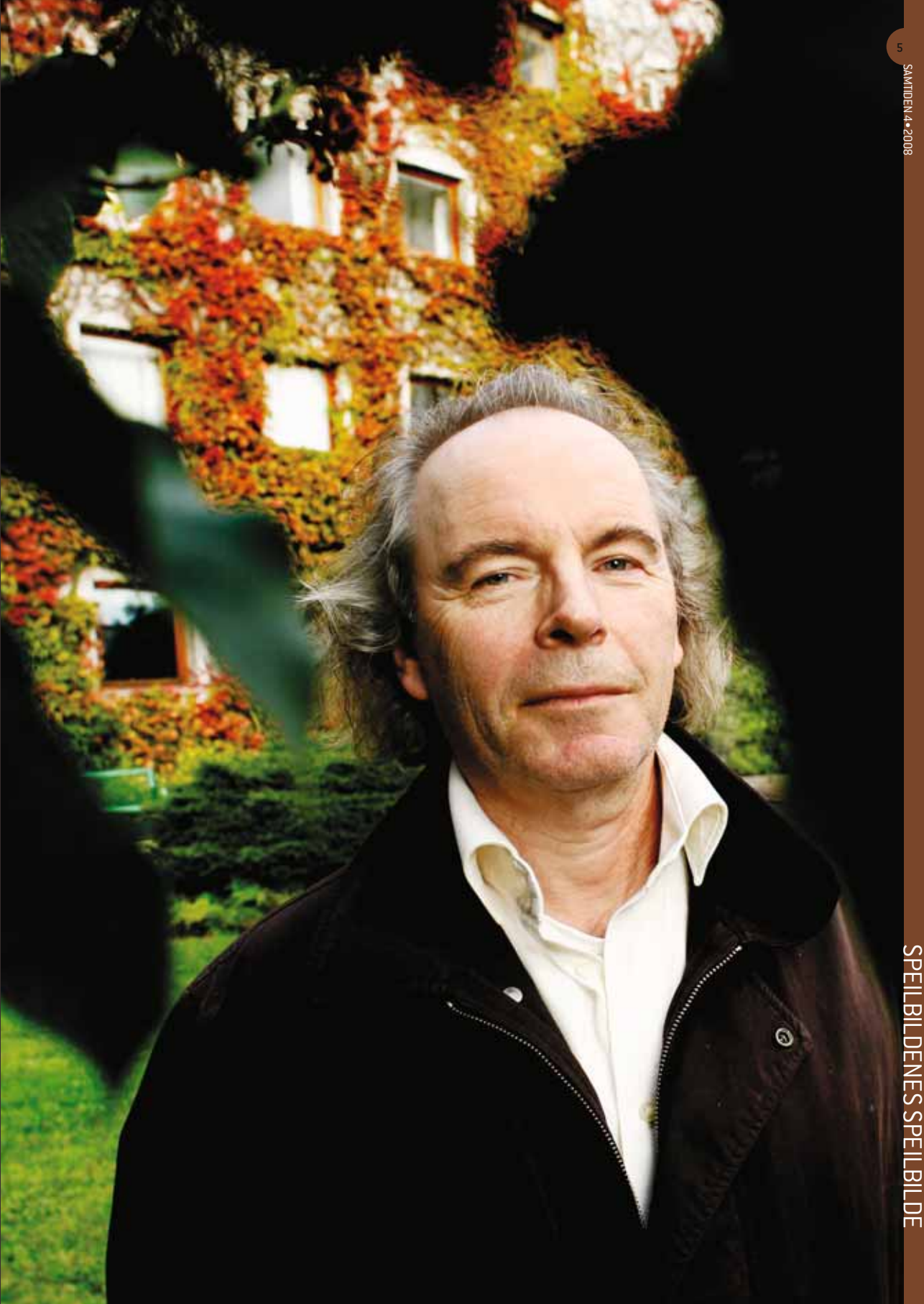

Terje Tvedt

Speilbildenes speilbilde

Norsk mentalitetshistorie, NRK og
journalistikkens sammenbrudd

FOTO: KRISTIN SVORTE

ET AV DE FÅ VIRKELIG nasjonale ritualer som er etablert etter 17. mai og barnetogene, er NRKs TV-aksjon. En søndag, hver høst siden 1974, ringer titusener av mødre, fedre og barn på ukjente dører og utfører selve sinnbildet på en oppdragende moralsk handling i en urettferdig verden,¹ som et bydende imperativ: hjelp de fattige! Kommuner kjemper mot kommuner om hvem som gir mest pr. innbygger. Kongehus, statsminister, landets ledende journalister og en utvalgt

gjennombruddet på 1800-tallet, det sosiale gjennombruddet på begynnelsen av 1900-tallet og det internasjonale gjennombruddet de siste tiårene. Men den har neppe tidligere spilt samme avgjørende rolle som nå – i den perioden da Norge som stat, med under 0,1 % av verdens befolkning, for første gang møter Afrika, Asia og Latin-Amerika, og da som disse landenes rådgiver og utvikler. Nordmenns kunnskap og erfaring om disse «langt-unna-stedene» og om hva Norge

” Studier av norsk journalistikk om u-land og sørpolitikk er derfor mediehistorie, men også sentral idéhistorie ”

humanitær organisasjon mobiliserer hele nasjonen ved hjelp av fjernsynet. Enhver som vil forstå moderne norsk mentalitetshistorie, ja, som vil identifisere dominerende norske verdensbilder og selvbilder overhodet de siste 30 årene, må forholde seg til denne historiske nydannelsen. Det er en innovasjon som organiserer nasjonens kollektive fortolkning av sin rolle i en ny, globalisert verden.² Den er det offisielle Norges foretrukne speil – denne dagen kan vi alle se verdens bistandsmakt nr én og den humanitære stormakten redde mennesker i nød; vi ser Det nasjonale godhetsregimet som bekrefter seg selv. Men NRKs TV-aksjon speiler ikke først og fremst nasjonens giverglede, derimot journalistikkens absolutte sammenbrudd og verden omskapt til kulisse for Den Gode Intensjon.

Dannelse og journalistikk

Journalistikken har vært med på å forme nasjonens dannelse i de tre store kulturelle endringsprosessene landet har gjennomgått de siste 150-årene: Det nasjonale

og de over 150 norske organisasjonene gjør i de over 100 landene, er selvsagt begrenset. Journalistikken har derfor hatt bortimot monopol på hvordan denne delen av verden og Norges forhold til den er blitt filtrert. Studier av norsk journalistikk om u-land og sørpolitikk er derfor mediehistorie, men også sentral idéhistorie. Ikke minst fordi journalistikken utfoldes i en periode da alle land, på grunn av verdenspolitikken endringer, tvinges til å redefinere nasjonale identiteter.

Forskning har dokumentert hvordan mediene stort sett har produsert og reproduert bistandsrelasjonens dominerende verdensbilder og selvbilder og at de overfor det sørpolitiske prosjekt har abdisert som en 4. statsmakt.³

Kjernen i dette politikfeltets dominerende journalistikk kan her illustreres ved to avisoppslag.

Et, ved første øyekast, pussig eksempel er VGs førsteside 31.8.1993: «Holsts sønn smeltet PLO». Avisen fortsatte: «Hjalp pappa på fredsmøtene». Davæ-

rende utenriksminister Johan Jørgen Holst inviterte flere ganger fredsforhandlerne hjem til middag. Ved disse anledningene, skrev VG, «spilte parets sønn Edvard (4) meglerrollen på sin egen og svært så effektive måte. Etter det VG får opplyst, smeltet isen litt ekstra når sjarmtrollet kom for å vise frem sine nyeste leker. Det endte med at hardbarkede israelske og palestinske forhandlere kappet om å leke med Edvard på plassen». Lille Edvard «ble forhandlerne helt spesielle lekekamerat».

Tilsvarende oppslag i andre medier om hvor lett nordmenn kunne «make a difference» indikerer at slik «hyggejournalistikk» målbar og forsterket nasjonens bilde av seg selv og egne muligheter til å påvirke verden til det bedre i kjølvannet av Oslo-avtalen – en norsk gutt på fire år som krabbet rundt på gulvet i Oslo smeltet «hardbarkede» forhandlere og bidro til å gjøre fred i Midtøsten mulig. Det var blant annet slike presseoppslag som skapte den merkelige, men mektige, nasjonale euforien om at Norge var blitt en humanitær stormakt, og som gjorde det mulig for ledende utenrikspolitikere på 1990-tallet i fullt alvor å erklære, og forlange å bli trodd på, at verden så mot Oslo når globale problemer skulle løses.

4. februar 2008, 34 år etter den første TV-aksjonen, og 15 år etter Oslo-avtalen, skrev Dagbladet i et intervju med Kjell Magne Bondevik at vår tidligere statsminister nylig hadde «Reddet 80 millioner» mennesker på Afrikas Horn fra livsfare. Han hadde gjort dette som FNs utsending. Dagbladets oppslag innebar at det var snakk om den verste sultkatastrofen i Afrikas historie. Hadde fortellingen om den tidligere statsministerens innsats handlet om virkeligheten, ville han ha stått for en fantastisk bragd. Det ville gjort vår tidligere statsminister udødelig. Ja, det ville vært et under som hadde stilt

mannen fra Nasaret totalt i skyggen, og det uten at mannen fra Molde engang hadde fisk og brød å dele ut, men kun en konferanserapport fra Nairobi å vise til. Det påfallende er: Artikkelen hadde ingenting, absolutt ingenting, med virkeligheten å gjøre. Det er selvsagt idéhistorisk betydningsfullt at Dagbladet skrev om en sultkatastrofe som ikke fantes, og om en fantastisk redningsaksjon ledet av Bondevik som aldri fant sted,⁴ men artikkelens verdi som kilde ligger i den måten underet beskrives på. Langt fra å kreve at Bondevik må på sokkel ved siden av Nansen, bringer avisen opplysningen nærmest i forbifarten, med et journalistisk skuldertrekk så å si, som om det er dagligdags, som om det er normalt at norske politikere redder millioner et eller annet sted i Afrika.

For meg, som driver med globalhistorie, og forsker på økonomiske, idéhistoriske og ressursmessige forbindelser mellom Vesten og resten av verden, er slike kilder uhyre interessante. Som tekster er de uforanderlige historiske dokumenter og kan derfor lett sammenliknes i tid og rom. For egen del kan jeg ikke unngå å tenke på den saklige realismen i alle de rapportene jeg har lest av britiske koloniembetsmenn på Afrikas Horn på begynnelsen av 1900-tallet, samt de mange artiklene i britisk presse om det koloniale prosjekt: For verken Palmerton og Salisbury, ja selv ikke Dronning Victoria (eller hennes barn), ble fremstilt som folk som kunne gjøre undere. Men først og fremst er avistekstene metodisk fruktbare, fordi måten teksten normaliserer det absurde og gjør det ekstreme dagligdags, avdekker trekk ved tenkemåter som stortingsmeldinger også i alle høyeste grad målbærer, om enn mer tilknappet. Stadig vekk lages og aksepteres historier om hva nordmenn i bistands- og fredssammenheng får til og som, i et

historisk og sammenliknende perspektiv, best og mest balansert må beskrives som parodiske. En nasjonal farse, som når den repeterer seg selv igjen og igjen, truer med å latterliggjøre bistandsprosjektet og fredspolitikken i det hele tatt, og å overskygge en realistisk anerkjennelse av hva som faktisk er oppnådd.

De to avisoppslagene over nevnes her fordi de kan stå som eksempler på en journalistisk tradisjon, og det er mot en slik bakgrunn av journalistisk praksis at TV-aksjonen må analyseres; som det mest sentrale journalistiske produkt i det internasjonale gjennombruddets periode. Skal en overhodet forstå denne periodens historie, eller dens journalistikk eller utenrikspolitikk, må en samle oppmerksomheten om slike konkrete *case-studier*

Et arkaisk, umodent verdensbilde og selvbylde

TV-aksjonens journalistikk har skapt og gjenskapt et verdensbilde hvor giveren er plassert i sentrum; som utviklingens «første beveger», så å si. Den har institusjonalisert en journalistisk praksis hvor innslag om Asia, Afrika eller Latin-Amerika utgir seg for å handle om verden, mens områdene i virkeligheten eksisterer kun som kulisser. Det er en slags pervertert utgave av bistandsepokens perspektiver hvor «den andre» gis eksistens for at den gode norske intensjon skal kunne realisere seg selv. Journalistene har laget program hvor subjektene og heltene må være organisasjonenes representanter eller samarbeidspartnere, for hva det dreier

”

Teksten normaliserer det absurde og gjør det ekstreme dagligdags

”

for å kunne unnsnippe dette politikkfeltets normative og språklige makt over fortolkningen av seg selv. Når TV-aksjonens journalistikk blir kritisert, har NRK dekket seg bak normative argumenter: Journalistene løfter folks blick mot verden denne dagen, og aksjonen gjør gode ting. Slik retorikk svekker evnen til selvrefleksjon over journalistikkens posisjon. TV-aksjonens fjernsynsprogrammer har gitt autoritet til en type journalistikk som insisterer på verdien av norsk bistand; at prosjektene fører til utvikling og at pengene når de aller fattigste, fordi intensjonene er gode. Men viktigst: Den har bidratt til å gi legitimitet til en journalistikk som foregir å handle om Norge i verden og det *uten at journalistene vet – eller kan vite – om det de sier har noe med virkeligheten å gjøre.*

seg om er jo markedsføring av altruisten for å få inn mest mulig penger.⁵

Ritualets helt er altså den selverklærte altruist som hyller og hylles for sin altruisme. Det vil si, det er en umulig figur, i og med at altruisten per definisjon opphører å være altruist i det øyeblikk han ber om belønning for sin altruisme. Denne umulige figurens posisjon som moralsk ideal må ha hatt konsekvenser for norske tenkemåter generelt: TV-aksjonens fortelling har overmannet samtiden i så stor grad at denne mangelen på normal anstendighet ikke bare oppfattes som normalitet, men opphøyes som nasjonens norm.

En gjennomgang av oppbygging, vinkling og innhold i disse TV-programmene gir et entydig resultat: Kjernehistorien og måten verden dikotomiseres på er alltid

den samme, arketypisk og anakronistisk på samme tid: På den ene siden «de andre», altså mottakerne, som er lidende og avhengige av hjelp, og det nettopp fra den norske organisasjonen som NRK har utpekt til å få aksjonen akkurat det året. På den andre siden «vi», de utviklede, men like kontekstløse hjelperne uten andre intensjoner enn å gjøre «det gode». Kontrasten mellom det gode, fredelige Norge og det fattigslige, ofte krigsher-

vil si det å bidra til utvikling og verdighet, dreier seg ikke om kunnskap, men om at «vi» viser empati. Det ble lagd filmer der reporterne for åpent kamera gråter over elendigheten, men også over Leger Uten Grensers godhet.⁶ Folkereporterens umiddelbarhet og naivitet gjorde at giverne, altså «vi» og hjelperne, Leger uten grenser, kunne fremstå som hvite riddere i det subjekttomme helvetet. Dette nye journalistiske grepets sen-

”

Det er en slags pervertert utgave av bistandsepokens perspektiver hvor «den andre» gis eksistens for at den gode norske intensjon skal kunne realisere seg selv

”

jede «andre», med Giveren og Hjelperen som brobygger og handlende aktør, får konsekvenser for hvordan identitet og verdensbilder skapes. Denne måten å ordne verdens kompleksitet på, skaper og opprettholder historisk bestemte og dype kulturelle konstruksjoner av verden. Det er et grunnleggende falskt bilde av verden, men mer vesentlig: Det er en falskhet som oppfattes som sann av dem som lager dem, ja endog som etisk høyverdig.

Friske «journalistiske» grep for å fornye formen til TV-aksjonen, til hva som av insidere er blitt kalt «alle innsamlingers mor», forsterker den måten programmene har strukturert verden. Da NRK samarbeidet med Leger Uten Grenser om TV-aksjonen i 2006, kom aksjonens innleide PR-byrå på en idé om å sende ut «folkereportere». Under kampanjenavnet «Vinn tur til helvetet» (!) fikk de 13 000 påmeldinger fra folk som ville reise ut og lage reportasjer, og som nettopp ikke skulle ha noen spesielle forkunnskaper om det de skulle lage reportasjer om. Underforstått: Dette, det

trale idé sammenfattet TV-aksjonens bærende journalistiske prosjekt: Spør ikke om effekten av pengene, spør ikke om bærekraft, vær ikke opptatt av virkeligheten – bare gi!

I 2006, etter over tretti år med TV-aksjoner og femti år med norsk utviklingshjelp, etter mange hundre års krysskulturell fortolkning og kommunikasjon, sju hundre år etter Marco Polo, fem hundre år etter Columbus, 100 år etter Stanley, satser NRK på en journalistisk nyvinning: Folkereporteren. Den garvede, kunnskapsrike journalistens motstykke. Det er definitivt ikke et journalistisk grep for å søke kunnskap eller innsikt om verden, eller med mål om å drive folkeopplysning – slik NRK selv begrunner TV-aksjonen – men for å vekke følelser som må kunne kalles primitive og uproduktive i en globalisert verden: Ved å bli rørt over oss selv og vår egen godhet skulle vi overbevises om å gi.

TV-sendingens mål er å utløse giverglede. Da blir det journalistiske prosjekt å finne de rette «mottakerne», de som optimalt kan representere «den andre»,

FOTO: KRISTIN SVORTE

ikke som menneske, men som mottaker. Kirkens Nødhjelp skrev følgende i rapporten de sendte NRK om aksjonen i 2001: «Reklamefilmen (slik omtales NRKs film, min anm.) ble annerledes enn det vi hadde planlagt i utgangspunktet. Filmingen ble gjort i Etiopia av NRK på den opprinnelige ideen. Dessverre ble ikke resultatet slik vi hadde håpet, de foreldreløse barna i KNs prosjekt var veldig sky, uvant med kameraer og det samme var kvinnen som tok seg av dem. Det fungerte ikke så godt på film, de ble veldig anonyme og fjerne for seeren».⁷ Det var altså ikke NRKs journalistiske integritet som Kirkens Nødhjelp oppfattet som bøygen. De fattige var problemet, fordi de ikke kledde rollen de var tilskrevet i den

reklamefilmen NRK og Kirkens Nødhjelp ville vise TV-seerne.⁸

TV-aksjonene har skapt mektige, men samtidig fordømmende stereotyper av verden. År etter år, i mer enn en generasjon, har NRK lagd program hvor ulike lands historie, kultur og politikk er opphevet, ja retusjert, for at de skal kunne presses inn i kampanjefjernsynets todeling av verden, givere og mottakere. TV-aksjonen fortsetter ufortrødent å reprodusere et arkaisk bilde av utviklingsland og av Norges rolle i verden. I et etterkrigshistorisk perspektiv bør TV-aksjonens grunnleggende uforanderlige verdensbilder og selvbilder tolkes som en rituell insistering på at verden stort sett er den samme som da bistanden oppsto.

I NRKs versjon av verden, slik den fremstilles denne dagen, er de norske organisasjonene de fattiges rådgivere, venner og livreddere, mens «den andre» tilskrives rollen som en historieløs sjablon – redusert til «mottaker av hjelp» eller til «partner». Organisasjonene fremstilles som interesseløse og makttomme, og deres opphøyde moralske posisjon tilskrives hva som bør kalles «stedfortredermakt», de målbærer det såkalte «sørs» stemme. TV-aksjonens nåværende form forutsetter slike verdensbilder og selvbilder, og den kan derfor ikke formidle verdens kompleksitet på en analytisk, balansert måte. Asias «tiger-økonomier», Brasils

gene, Renie K. Thorleifsson, Anders Magnus, Åsne Seierstad, Håkon Haugsbø og Gry Blekastad Almås. Dette er en liste over mange av landets mest sentrale journalister og nyhetsjournalister de siste tiårene – og det er altså en liste over noen av TV-aksjonens programledere.

Disse journalistenes troverdighetskapital har bidratt til å gi legitimitet og autoritet til TV-aksjonens verdensbilder og selvbilder. De har fungert som garantister for TV-aksjonens generelle idé, og dermed som propagandister for måten utviklingshjelpen generelt er drevet på. De har hyllet Norges rolle som hjelper på den globale arena, og den aktuelle orga-

”

Ved å bli rørt over oss selv og vår egen godhet skulle vi overbevises om å gi

”

moderne industrisektor, at Kina utvikler seg raskest av alle uten at «menneskerettighetene er realisert», at afrikanske intellektuelle mener bistanden korrumpere det sivile samfunn, eller at al-Qaida og mange islamister verken vil ha demokrati eller menneskerettigheter og er mot hjelp av prinsipielle grunner, må retusjeres, fordi det er fenomen som undergraver aksjonens arkaiske betegnelse og beskrivelse av «de andre».

NRKs elitelag som bistandsprosjektets garantister

Det er her NRK kommer inn som en av landets ledende medieinstitusjoner.

Erik Bye, Arne Fjørtoft, Einar Lunde, Mette Janson, Per Øyvind Heradstveit, Henry Notaker, Per Erik Borge, Håkon Børde, Petter Nome, Herborg Bryn, Siv Nordrum, Kai Sibbern, Christian Borch, Snorre Tønset, Ingrid Stenvold, Dan Børge Akerø Anne Grosvold, Ingolf Håkon Tei-

nisasjonen som det samles inn penger til. Ved å sette sitt journalistiske elitelag på jobben har NRK gitt et sterkt bidrag til TV-aksjonenes suksess, men samtidig og systemisk begrenset sitt journalistiske handlingsrom.

De politiske og økonomiske relasjonene mellom organisasjonene og NRK har skapt en situasjon hvor spørsmål om journalistikkens uavhengighet og integritet er blitt oppfattet som irrelevant, og som moralsk utidig. Typisk for denne måten å tenke om journalistikken på, er rapporten Kirkens Nødhjelp skrev om innsamlingsaksjonen i 2001 og som de sendte NRK.⁹

Kirkens Nødhjelps innsamlingsaksjon hadde, slik de klargjorde overfor NRK, følgende hovedvisjon: «TV-aksjonen 2001 engasjerer det norske folk til å stå sammen med Kirkens Nødhjelp, våre samarbeidspartnere og deres frivillige», denne gangen for å drive arbeid mot HIV/

AIDS. Hovedmålet for aksjonen var: «Å mobilisere hele Norges befolkning til engasjement for årets TV-Aksjon, slik at innsamlingsresultatet blir maksimalt», og et viktig delmål var (fortalte Kirkens Nødhjelp til NRK): «Styrke og utvikle

likhet med stadig flere slike organisasjoner, et uttrykt mål om å spille en tydeligere politisk rolle. Ikke bare «ute», som det heter i sjargongen, men også i Norge – og da både i forhold til Norges posisjon i WTO-forhandlingene, norsk flykt-

” Spørsmål om journalistikkens uavhengighet og integritet er blitt oppfattet som irrelevant, og som moralsk utidig ”

Kirkens Nødhjelps nasjonale nettverk» og «styrke befolkningens kjennskap til og oppslutning om Kirkens Nødhjelps profil». En del av den NRK-ledede aksjonens hovedmål og delmål var altså å styrke Kirkens Nødhjelp som organisasjon, i Norge og internasjonalt, og øke oppslutningen om dem.

Til tross for at staten, som NRKs eier, har slått fast at NRK «ikke skal ha poli-

ningepolitikk, Midtøsten, Afghanistan, Sudan, og bistandens størrelse. Kirkens Nødhjelps generalsekretær har også gjort seg bemerket ved å kritisere norsk statsadministrasjon for å vise for mye åpenhet når det gjelder rapporter om bistand og utenrikspolitikk.¹⁰ NRK og noen av NRKs fremste journalister har tre ganger de siste tretti årene satset sin prestisje og autoritet på å overbevise folk om at de må

” Når programlederne ser inn i kameraet og garanterer at alle pengene kommer frem til dem som trenger dem, underslåes det faktum at flere millioner kroner ikke går til de fattige, men sendes NRK ”

tiske mål overfor befolkningen», støtter NRK uforbeholdent enkelte utenrikspolitiske aktører. Kirkens Nødhjelp er en av titusener av såkalte NGOer som har som strategi å bli mer tydelig politisk og klar på sin «talsmannsrolle». De er Den norske Kirkes bistands- og nødhjelpsorganisasjon, og deres «partnere» er først og fremst kirkesamfunn og andre religiøse grupperinger. De arbeider i over 70 land, og har bare i den nåværende generalsekretærperiode fått flere milliarder kroner i gaver fra staten. De har altså, i

gi penger til Kirkens Nødhjelp. NRK har fire ganger valgt ut og gitt sin fulle støtte til Norsk Flyktningeråds arbeid (nå Flyktningehjelpen), tre ganger har de valgt ut Redd Barna, to ganger Røde Kors, to ganger Amnesty, to ganger har de valgt ut misjonsorganisasjoner – og hver gang har NRK brukt sin kulturelle kapital for å få folk til å gi penger til organisasjonenes arbeid med den metoden som er gangbar denne dagen; ja som hele programkonseptet er bygget opp omkring: moralisering kombinert med lovprising.

Å ta fra de fattige og gi til NRK

Regelen er at journalistene som leder TV-aksjonene er betalt av de organisasjonene de lager program om. Da for eksempel Håkon Haugsbø, nåværende leder av SKUP, organisasjonen hvis mål og begrunnelse er å fremme uavhengig og kritisk journalistikk, og leder av redaksjonen til NRKs gravefjernsyn, *Brennpunkt*, var programleder for to TV-aksjoner på rad, ble ikke lønnen tatt fra NRKs ordinære budsjett, men fra de midlene han bidro til å samle inn til Redd Barna og Kirkens Bymisjon. NRK sender rutinemessig regningen for programmet til organisasjonene. Organisasjonene bruker opp mot 30 millioner kroner på PR i forbindelse med innsamlingen, og en del av dette (i de siste årene mer enn fem millioner kroner per år) overføres til NRK som dekning av utgifter til lønn

hjelps beskrivelse av NRKs journalister i rapporten de sendte NRK, avdekker det journalistiske prosjektets sammenbrudd. De kaller NRKs dokumentarer ganske enkelt for en del av «kampanjemateriellet». Og om de to programlederne for selve TV-aksjonen skriver Kirkens Nødhjelp at de hadde blitt «eksponert for Kirkens Nødhjelps prosjekter i Etiopia og i Brasil i forkant av sendingen», og dette var «veldig positivt for deres engasjement». ¹³ Og, fortsetter de: «Radioreklamen ble lest inn av Anne Grosvold».

Tre av journalistene som arbeider i NRKs graveprogram *Brennpunkt*, har vært programleder for NRKs TV-aksjon. De har laget reklamefjernsyn maskert som opplysningsfjernsyn om Fremtiden i Våre Hender, Regnskogsfondet, Utviklingsfondet, Verdens Naturfond, Amnesty, Kirkens Bymisjon, Norges

”

I realiteten har NRK, i over 30 år, satt hele sitt apparat inn på å drive reklame for det norske statlige bistandsprosjekt

”

og reiser for deres journalister og fotografer. Altså: Når programlederne ser inn i kameraet og garanterer at alle pengene kommer frem til dem som trenger dem, underslås det faktum at flere millioner kroner ikke går til de fattige, men sendes NRK.¹¹ I NRKs årsregnskap for 2001 oppgis det at «For konsernet viser årsregnskapet et overskudd på 6 millioner». Det er omtrent det samme de fikk fra Kirkens Nødhjelp, så det er ikke et ubetydelig beløp i NRK-sammenheng.¹²

Slike finansielle forbindelser bryter selvsagt tvert med pressens egne regler, og de skaper også spesielle relasjoner mellom de som betaler for det journalistiske produktet og journalistene. Kirkens Nød-

Naturnvernforbund, WWF og Redd Barna.¹⁴ Og to av Dagsrevyens nyhetsankere, Christian Borch og Einar Lunde, har laget TV-aksjonens PR-program for Frelsesarmeen, Amnesty, Norges Røde Kors, Kirkens Nødhjelp og Leger Uten grenser. NRK og deres journalister har mer enn noen annen offentlig institusjon, og år etter år, gitt organisasjonene den attesten ingen andre kan gi og som få kan kontrollere: «Organisasjonene gjør et fantastisk arbeid». I realiteten har NRK, i over 30 år, satt hele sitt apparat inn på å drive reklame for det norske statlige bistandsprosjekt, for det er det organisasjonene representerer: NRK har hver høst hamret fast forestillingen om at norsk bistand

og fredspolitikk gjør det rette. Det må ha påvirket muligheten for kritisk, uavhengig journalistikk og er samtidig et talende uttrykk for vilkårene til den offentlige samtalen om bistandspolitikken og fredspolitikken i dette landet.

NRK - gissel og talerør

Når programlederne har sett inn i kameraet, og sagt at de kan garantere at pengene går til en effektiv organisasjon, til gode prosjekter som fører til utvikling og at pengene kommer frem, har de kanskje trodd hva de har sagt, men i en fundamental forstand har de snakket mot bedre vitende. De har verken visst nok om organisasjonene, prosjektene eller landene pengene skal brukes i, til å gi en slik garanti. Realiteten er at ingen, og aller minst NRK, vet hva alle de innsamlede midlene har bidratt til.

at mange prosjekter kolliderer. De vet at bistand ikke er nøytralt eller apolitisk. De vet at penger går til korrupsjon og at mange prosjekter viser seg ikke å være bærekraftige. Å skjønne egen innsats er en selvsagt og rasjonell del av organisasjonenes markedsføringsstrategi. Begge parter vet at TV-aksjonen i denne forstand har ført seerne bak lyset ved at deler av virkeligheten er holdt skjult. Men denne kunnskapen gir et asymmetrisk maktforhold: Aktørene vet at ingen vil være mer sårbare enn journalistene om dette blir kjent, fordi de investerte sin journalistiske kapital.

Tekstrekameplakaten, et tillegg til Vær Varsom-plakaten, er norsk journalistikkens nasjonale kjøreregler og skal sikre journalistikkens uavhengighet og dermed også troverdighet. Det heter seg at alle medlemmer av Norsk Presseforbund

” Aktørene vet at ingen vil være mer sårbare enn journalistene om dette blir kjent, fordi de investerte sin journalistiske kapital ”

Dette har skapt en unik situasjon: NRKs journalistikk ofres på «godhetens alter», det vil si for forestillingen om at de gjør «det gode» – konkret uttrykt i hvor mye penger de klarer å samle inn. NRKs journalistikk har kommet i en umulig posisjon hvor journalistene – hvis de skulle kritisere norsk bistands- og fredspolitikk, dets fundamentale handlingsprogram og mange av de sentrale aktørene – vil måtte avsløre journalistikkens kollaps og NRKs årelange, systematiske utnyttelse av egen troverdighet.

Organisasjonenes ledere, så vel som NORADs og Utenriksdepartementets ledelse, vet selvsagt at journalistene har tatt munnen for full. De vet at ikke hver innsamlet krone når de fattigste. De vet

«plikter å arbeide etter disse regler». Disse retningslinjene er laget fordi publikum skal «være trygg på at det redaksjonelle stoffet springer ut av en selvstendig og uavhengig journalistisk vurdering, og at innhold og presentasjon er uten bindinger til utenforstående interesser.» Videre: «Tekstrekame oppstår når produkter [...] blir eksponert eller positivt omtalt på redaksjonell plass ut fra andre hensyn enn uavhengig og kildekritisk journalistikk.» Og videre: «Sponsor skal ikke ha innflytelse på redaksjonell innhold.» «Utgifter til redaksjonell virksomhet skal som hovedregel betales av redaksjonen selv. Redaksjonelle medarbeidere bør bare unntaksvis delta på reiser som er betalt av utenforstående interes-

ser». «Redaksjonelle medarbeidere skal ikke motta penger, varer eller tjenester fra utenforstående som kan oppfattes å være kompensasjon for redaksjonelle ytelser.»¹⁵ TV-aksjonene bryter med alle de sentrale punktene i Tekstreklameplakaten og i Vær Varsom-plakaten, for den del. Like fullt snakker NRK og TV-aksjonens journalister i andre sammenhenger høyt og positivt om journalistikkens uavhengighet, tilsynelatende uten å høre at glasset singler rundt dem.

unntakstilstand, bokstavelig talt, på dette politikfeltet. Det oppfattes ikke som normalt, men snarere som helt annerledes enn alle andre politikfelt. For hvilket oppstyr hadde det ikke blitt om det ble kjent at NRKs ledende næringslivsjournalist hadde lagd et PR-program for Aker og Kjell Inge Røkke. Og hvilket rabalder ville ikke brutt løs om det viste seg at ti journalister hadde laget skryteprogram for store bedrifter eller livssynsorganisasjoner med omsetning på nærmere en

” Hvilket oppstyr hadde det ikke blitt om det ble kjent at NRKs ledende næringslivsjournalist hadde lagd et PR-program for Aker og Kjell Inge Røkke ”

I andre land ville dette blitt karakterisert som korrupsjon. Om det viste seg at norske bedrifter, for eksempel Statoil, finansierte en journalist i Angola for å skrive en artikkel om at Statoil er bedre enn mange andre oljeselskaper (noe de godt kan være, men dette er altså ikke saken her), ville betegnelsen «korrupsjon» sittet løst. Og hva er pressekorupsjon om det ikke dekker følgende fenomen: Det finnes en avtale mellom en medieinstitusjon og en utenforstående interesse om at sistnevnte, etter at programmet er laget, skal dekke journalistenes lønn, reiser og diett og alt hva det koster å produsere programmet, samtidig som programmet fremstilles som uavhengig finansiert, sannferdig, balansert og samfunns viktig informasjon. Men det er en spesiell form for korrupsjon – belønningen for den enkelte er ikke økonomisk, men tilgang til Det nasjonale godhetsregimets moralske status og selvbylde.

Den eneste plausible forklaringen på hvordan NRK har kunnet forsvare denne umulige praksisen, er at det råder en slags

milliard per år, finansiert av de samme bedriftene. Men når NRKs ledende utenrikspolitiske journalister tar alle tilgjengelige virkemidler i bruk for å hylle helt sentrale norske utenrikspolitiske aktører; som i stadig større grad ønsker å profilere seg med egne verdier og agendaer, og som ser på innsamlingsaksjonene som en av sine aller viktigste inntektskilder (fordi den utløser minst det femdobbelte i statsstøtte i etterkant, på grunn av statens regel om 20 prosent egenandel i statsstøttede prosjekter), beskriver mediene det som storslått journalistikk. Dette paradokset kan best forklares med den fundamentale forutsetningen for Det nasjonale godhetsregimets særegne posisjon i Norge: Forestillingen om at bistand og sørpolitikk står over politikken, at det kun dreier seg om å «gjøre det gode».

Jeg hører allerede motargumentene: Begrepsbruken om «journalistikkens sammenbrudd», eller «journalistikkens kollaps», eller «absurde fortellinger» er for bastant. Beskrivelsen går for langt; den er ensidig, vil det hevdes, men ikke

ved å vise til empiriske feil, eller at analysen er ulogisk. Analysen vil bli møtt med moralsk indignasjon kombinert med en holdning til forskning som blir stadig mer utbredt: En blander sammen det å være balansert med det å være diplomatisk (og lar beskrivelsene påvirkes av at de kan støte noen, ens venner, de som sitter og fordeler penger), men diplomati er selvsagt forskningen fremmed. For å understreke: Jeg bruker disse begrepene bevisst – ikke for å sette noe på spissen, ikke for å overdrive, ikke fordi en ikke bør ta forbehold der det er nødvendig, men fordi de er mest dekkende og analytisk fruktbare.

Jeg har lenge befattet meg med og skrevet om norske verdensbilder og selv-bilder (deriblant journalistikkens) og vært opptatt av maktforhold innenfor utviklings- og utenrikspolitikken. Jo mer kunnskap jeg får om dette politikfeltet, desto mer uvanlig fremstår det. Definisjonene av makt til Rawls, Weber eller Foucault fanger rett og slett ikke inn det som skjer. Dataene overfor, om et lands største mediebedrift som investerer sin kulturelle kapital og sitt rykte som saklig informasjonsformidler – grunnlaget for sin posisjon i samfunnet – for å kunne bli en bestemt bistandspolitikkstalerør og gissel, understreker fortolkningsproblemene. Politikfeltets preg av ugjennomtrengelighet er en av årsakene til at det fascinerer meg, og er grunnen til at jeg – i stedet for å konsentrere meg om årsaken til den Moderne verdens oppkomst og utviklingen av India, Kina og England på 1700-tallet (som er mitt egentlige forskningsprosjekt), fant det nødvendig å oppsøke NRKs arkiv på Marienlyst i juni 2008.

Her oppdaget jeg noe overraskende, og med uklare konsekvenser for journalistikkens posisjon: NRK er selv blitt en bistandsbedrift.

NRK-sjefen som bistandsarbeider

NRK er blitt en bistandsorganisasjon og definerer seg som det. På den ene siden er NRK landets fremste mediebedrift. På den andre siden har de definert seg selv som en del av bistandssystemet. En serie med beslutninger NRK-ledelsen neppe innså rekkevidden av, har gjort NRK bistandsfaglig ansvarlig for hvordan milliarder av kroner skal investeres og forvaltes i utviklingsland. NRK er som institusjon blitt en helt ny type medieinstitusjon; en bastard det ikke finnes noen dekkende medieteoritiske begreper for.

Det er NRKs øverste sjef som bestemmer hvilken organisasjon som skal få TV-innsamlingen, etter innstilling fra det Innsamlingsrådet NRKs styre har oppnevnt. Organisasjonene blir valgt etter søknad. NRK har altså pålagt seg selv å gjøre en sammenliknende vurdering av kvaliteten på organisasjonenes utviklingsprosjekter. Så må noen ha forstått at dette strengt tatt ligger utenfor NRKs kompetanseområde. Et hovedkriterium, ifølge NRK, er derfor at søknaden må inneholde utførlige opplysninger som viser at det foreligger «uomtvistelig behov for økonomisk støtte til det eller de foreslåtte formål».¹⁶ Alle som vet litt om utviklingshjelp vet at et slikt grunnlag ikke finnes. Men i sin rolle som bistandsorganisasjon har NRK gjort dette til selve grunnpilaren. Det er et interessant uttrykk for vilkårene for den offentlige debatt om norsk politikk i verden, når det er mulig å se for seg følgende bilde: Kringkastingssjefen, redaktøren i landets viktigste medieinstitusjon, sitter på sitt kontor i dype funderinger og uten forkunnskaper for å avgjøre hvilken bistandsorganisasjon som er best, og som har flest prosjekter som er «uomtvistelige» nødvendige, og som norsk journalistikk elitelag så skal fronte.

Etter at TV-aksjonsdagen er over, og kameraene slått av og millionene samlet inn, skal så den valgte organisasjonen rapportere om pengebruken til NRKs Innsamlingsråd.¹⁷ Ifølge de nye retningslinjene til Innsamlingsrådet, som ble vedtatt i 2006, skal NRK følge opp dersom det forekommer avvik «i forhold til de forutsetninger som lå til grunn for tildelingen».¹⁸ Med andre ord – retningslinjene gir NRK-ledelsen det formelle og juridiske ansvar for forvaltningen av pengene. Og vel å merke – NRK har gjort

person som på vegne av NRK skulle gå gjennom innsendte regnskaper.

Her vil jeg nevne noen eksempler som illustrerer NRKs vanskelige rolle som bistandsaktør: Controlleren og Innsamlingsrådet ønsket å bedre sin kunnskap om hvordan pengene ble brukt. I 2003 ba NRKs controller følgelig Kirkens Nødhjelp om å redegjøre for hvorfor det ikke forelå «særskilt regnskap» eller «særskilt revisjonsrapport» for 2001-aksjonen.¹⁹ Med omtrent samme argumentasjon ville ikke Innsamlingsrådet godkjenne Kirkens

” NRK har ikke oversikt over hva disse pengene har gått til, og kan heller selvsagt ikke ha det ”

seg selv ansvarlig for bruken, ikke bare av gavene fra det norske folk, men også for de mange titalls millioner gitt til aksjonen av Regjeringen og statsministeren.

Bare i løpet av de siste 10 årene er det samlet inn rundt to milliarder kroner. NRK har ikke oversikt over hva disse pengene har gått til, og kan heller selvsagt ikke ha det (beløpet har gått til for mange prosjekter i for mange land, drevet av for mange organisasjoner), men de vet likevel at mange av pengene ikke er brukt etter forutsetningene. De rapportene NRKs Innsamlingsråd har fått tilsendt, er i det store og hele nærmest ubrukelige som grunnlag for å si hva gavene konkret har bidratt med av utvikling. Innsamlingsrådet har mer enn nok med å forholde seg til årsrapportene de får i henhold til noen formelle rapporteringskrav. Det er ressurskrevende å følge opp krav om økende rapportering, og NRK kan vanskelig bygge opp en egen bistandsavdeling. Etter å ha drevet TV-aksjonen i vel 25 år knyttet Innsamlingsrådet til seg NRKs controller, det vil si en

Nødhjelps rapport for året etter. Pengene var ikke satt inn på en egen bankkonto, det forelå ikke noe særskilt regnskap for disponering av innsamlede midler eller revisjonsrapport for innsamlede midler, og i tillegg var det en rekke misforhold mellom de oppgitte tallene. Det har «avvik som ikke forklares» og «Ny rapport imøtesees» skrev Innsamlingsrådet til Kirkens Nødhjelp to år senere.²⁰ Kirkens Nødhjelp var skeptisk til det merarbeidet den nye rapporteringen medførte, og viste til at de hadde rapportert i henhold til avtale. Rapportene for 2005 og 2006 ble sendt inn i september 2007 og ble godkjent (dette ifølge Kirkens Nødhjelp – rapportene finnes ikke i NRKs arkiv). I juni 2008 hadde Kirkens Nødhjelp ikke levert avslutningsrapporten, som de etter retningslinjene skulle ha gjort i 2006. Innsamlingsrådet godkjente heller ikke regnskapsrapporten til Redd Barna for 2004, og ba om en ny rapport «da den foreliggende rapport synes fremkommet ved en ikke ubetydelig innsats av NRKs controller ...».²¹ Altså: NRK var med på å lage den rapporten de

TERJE TVEDT
FØDT 1951
PROFESSOR VED UNIVERSITETET I BERGEN OG UNIVERSITETET I OSLO

skulle kontrollere. For 2004 godkjente Innsamlingsrådet verken regnskapene til Redd Barna, Atlasalliansen eller Kirkens Nødhjelp for 2004. På min forespørsel svarte Innsamlingsrådet i mai 2008 at NRK hadde fått sluttrapport bare fra to av aksjonene avholdt siden 1998. Fokus her er ikke organisasjonenes oversikt over sitt arbeid, eller utviklingseffekten av innsatsen. Mange har levert rapporter som Innsamlingsrådet har godkjent, inkludert Kirkens Nødhjelp for 2005 og 2006. Poenget her er at TV-aksjonene har skapt en situasjon hvor NRK legger opp til å kontrollere organisasjonenes bistandsarbeid på en måte de verken har kompetanse eller kapasitet til, men hvor medieinstitusjonen – av hensyn til hva som kan komme ut i mediene – vil ha felles interesse med organisasjonene i å insistere på at pengene kommer frem og at innsatsen fører til utvikling.

prosjektene de som journalistbedrift har gitt støtte til. Det vil jo først og fremst være en journalistikk som vil være avslørende for NRKs troverdighet. Se for dere Kringkastingssjefen enda en gang: Nå sitter han på kontoret, bøyd over noen overfladiske og tilfeldige rapporter sendt inn av den organisasjonen Kringkastingssjefen for noen år siden valgte ut, og antakeligvis, med oppriktig overraskelse, må han konstatere at han verken har informasjon eller kunnskap til å vurdere om utviklingsinnsatsen var i samsvar med det NRK og organisasjonene lovet. Ja, at han for flere av aksjonene ikke engang har de økonomiske rapportene NRK har satt som minimumskrav for å forsikre seg om at pengene ikke blir brukt på andre ting enn det seerne ble forespeilet.

Men Kringkastingssjefen sitter nok ikke slik, for han har jo mange andre ting å holde på med, men han burde ha gjort

”

NRK må, for å opprettholde TV-aksjonen i sin nåværende form, bryte med etikk og idealer i moderne journalistikk

”

Bistandsorganisasjonene er generelt uvanlig vare for negativ medieomtale, fordi deres legitimitet og inntekter i Norge jo i så stor grad påvirkes av det bilde mediene og ikke minst NRK skaper av dem. Hvorfor bryr de seg da så lite om NRKs eget kontrollorgan, og om hva NRKs journalister kan gjøre, i og med at de dokumentene jeg viser til ligger i NRKs egen kjeller? En nærliggende forklaring er at NRK er blitt organisasjonenes gissel, eller at organisasjonene oppfatter journalistikkens ufrihet. NRK vil ikke ha noen sterk interesse av å drive gravende journalistikk på dette feltet, eller i tilknytning til de organisasjonene og

det – dersom NRK-ledelsen hadde innsett konsekvensene av den kontrollrollen de har for bruken av milliarder av kroner. Situasjonen er blitt slik at Kringkastingssjefen må vurdere å ta et NORAD-kurs i «utviklingshjelp» for å skaffe seg relevant kompetanse i jobben. Hvordan skal NRK kunne kritisere andre bistandsorganisasjoner for manglende oversikt, naivitet i forhold til politikken, dårlig kompetanse og lignende når de har plassert seg selv i en slik umulig posisjon?

En tid for alt

Om historien har noe å lære bort er det dette: Alt har sin tid. Alle institusjoner

er forgjengelige. Journalistikken bak TV-aksjonen er et barn av 1970-tallet, da verden ennå var ung. Da hadde ikke organisasjonene utviklet seg til milliard-bedrifter med egne politiske og ideologiske mål. Mange hadde, forståelig nok, en naiv, nærmest uskyldig, idé både om hva utviklingshjelp kunne føre til og hva hjelperen kunne bidra med. NRK var landets eneste fjernsynskanal og tok på seg oppgaven med å mobilisere hele folket til en oppdragende, nasjonal dugnad for de fattige i andre land.

Nå er maktforholdene globalt og NRKs situasjon en annen. NRK må, for å opprettholde TV-aksjonen i sin nåværende form, bryte med etikk og idealer i moderne journalistikk og med den nye formålsparagrafen staten har gitt dem. Kravet om at NRK «ikke skal ha som mål å oppnå noe politisk i forhold til befolkningen» vil gjøre TV-aksjonen umulig av formelle grunner. TV-aksjonens innhold og organisering bryter også uttrykkelig med de retningslinjer for programvirksomheten som NRKs styre selv har vedtatt, og

som legger vekt på analytisk, balansert informasjonsformidling.²² Disse formelle spørsmålene dreier seg om journalistikkens evne til å bevare journalistikken som prosjekt, som et eget subsystem i samfunnet, men TV-aksjonen dreier seg også om NRKs og journalistikkens troverdighet og legitimitet overfor samfunnet i det hele tatt. En kan ikke slutte opp om Tekstrekklameplakaten og Vær Varsom-plakaten og samtidig fortsette å lage TV-aksjonen som før, med mindre en institusjonaliserer en slags journalistikkens dobbeltmoral.

Men viktigere i et langt mentalhistorisk perspektiv: TV-aksjonens grunnleggende forståelse av verden er ute av takt med verdensutviklingen. Dette årlige høstrituale holder Asia, Latin-Amerika og Afrika fast i et bistandsperspektiv. NRKs TV-aksjon bidrar til å opprettholde Det nasjonale godhetsregimets arkaiske verdensbilder og selvbilder med langtrekkende konsekvenser for nasjonens dannelse og modenhet i globaliseringsens tidsalder.

NOTER:

- 1 Organisasjonene har siden midten av 1990-tallet oppgitt at opp mot 100 000 har deltatt som bøssebærere. Siden organisasjonene mobiliserer gjennom ulike nettverk, er det grunn til å tro at store deler av befolkningen er blitt trukket med som aktivister, og ikke bare som deltakere i selve innsamlingsaksjonen.
- 2 Avisene har hele tiden understreket hvordan aksjonsdagen samler nasjonen, er upolitisk og at alle pengene kommer frem. To eldre eksempler siteres her: Aftenposten 26.10.1986 hadde en lang leder med tittel: «Rekord-innsamlingen», og under bildet av de tre programlederne sto det: Kirkens Nødhjelp og givergleden fikk utmerket drahjelp av NRK». Og videre: «Fjernsynet skal ha ros både for det betydelige forarbeidet ute på Kirkens Nødhjelps arbeidsfelter og gjennomføringen av maraton-sendingen fra Marienlyst.» Dagbladet hadde også en leder om programmet samme dag. De skrev: «Men vi vet at hver eneste krone gitt møter en tom mage i det tørkerammede Afrika. Vi vet også at hjelpeorganisasjoner, som for eksempel Kirkens Nødhjelp, er godt rustet til å gi hver eneste krone størst mulig virkning, i alle fall som nødhjelp. Gårdsdagens rekordinnsamling er imidlertid også en honnor til denne organisasjonen og det den står for: Politisk nøytralitet, effektiv hjelp og ubyråkratisk organisasjon» [26.10.1986]. På samme måte: Bergens Tidende hadde dagen etter aksjonsdagen i 1994 en leder som understreket

aksjonens kollektive betydning for nasjonal identitet: «Ett folk – en fjernsynskanal».

- 3 Se for eksempel Tvedt, T., 2002, *Verdensbilder og selvbilder, En humanitær stormakts intellektuelle historie*, Oslo: Universitetsforlaget, og Tvedt, T. *Utenrikspolitikk, utviklingshjelp og makt. Den norske modellen*, Oslo: Gyldendal. Her presenteres og diskuteres en lang rekke ulike historiske forklaringer på denne situasjonen. Se også Simonsen, Anne Hege og Eide, Elisabeth, 2008: *Verden skapes hjemme fra Pressedekningen av den ikke-vestlige verden 1902–2002*, Oslo: Unipub. Det kommer stadig frem flere eksempler på hvor nært journalistikken er knyttet til den politiske ledelsen på dette feltet. Fra 2006 til 2008 har Utviklingsminister Erik Solheim brukt nesten 800 000 kroner på å finansiere reiser til journalister som vil være med ministeren på tur. 46 journalister har fått sin reise betalt av Departementet, deriblant journalister fra NRK, Morgenbladet, NTB og Dagsavisen. Ikke noe annet departement har tilsvarende ordninger hvor politikere kan kjøpe omtale ved å dele ut stipend fra sitt eget departements budsjett (se Dagens Næringsliv 13.9.2008).
- 4 Jeg kontaktet Bondevik for å finne ut om han virkelig hadde sagt 80 millioner. Dette var svaret jeg fikk: «Sitatene er korrekte, unntatt det med 80. Det skal være 8» [e-post fra Kjell Magne Bondeviks sekretær til forfatteren, 6.3.2008.]. Dagbladet hadde plussert på 72 millioner afrikanere. Bondevik

- hadde sagt at han hadde vært med å redde «bare» nesten to ganger Norges befolkning.
- 5 Norsk Folkehjelps generalsekretær skrev følgende brev til daværende kringkassingsjef Einar Førde etter innsamlingsaksjonen i 1994; «Dokumentarprogrammene var svært gode og viste fram vår virksomhet på en riktig, interessant og rørende måte». Selve aksjonsdagen ble en verdig avslutning på aksjonene. VG anmelder programmet med følgende ord mandag 7. november: «Åpningen av årets TV-aksjon – de første minuttene av den store maraton-sendingen er noe av det vakreste jeg har sett på lenge. Art Garfunkel, «Bridge Over Troubled Water» og korsang. Man kan bli varm om hjertet av langt mindre. Dermed hadde Lottelise Folge, Kai Sibbern og Andreas Lunnan lagt det aller viktigste grunnlaget for et slikt program. Jeg fikk lyst til å gi.» [Halle Jørn Hanssen, Generalsekretær, Norsk Folkehjelp til Einar Førde, 18.11.1994].
  - 6 Noen av filmsnuttene kan sees på <http://www.dinamo.no/2006/10/12/tv-aksjonen-leger-uten-grenser/>.
  - 7 NRK/TV-aksjonen 2001. Kirkens Nødhjelp. Sluttrapport TV-aksjonen 2001: 31
  - 8 KN mobiliserte også andre journalister [fra VG, Dagbladet, NTB, Adresseavisen, Vårt Land, KK, Familien, Norsk Ukeblad, og Programbladet i tillegg til frilansjournalister i en del andre mediebedrifter (NRK/TV-aksjonen 2001. Kirkens Nødhjelp. Sluttrapport TV-aksjonen 2001: 41).
  - 9 NRK/TV-aksjonen 2001. Kirkens Nødhjelp. Sluttrapport TV-aksjonen 2001: 79.
  - 10 Atle Sommerfelt, generalsekretær Kirkens Nødhjelp, i brev til NORAD, sitert ABCNyheter, 15.11.2007.
  - 11 Kirkens Nødhjelp ga for eksempel beskjed til NRK om at de trakk fra vel 29 millioner som «kostnader ved innsamlingen». Atle Sommerfelt, generalsekretær i Kirkens Nødhjelp, til NRK Innsamlingsrådet, 10.5.2002. Kirkens Nødhjelp ba også om at organisasjonen skulle ha økte muligheter til å bruke innsamlede beløp til administrasjonsstøtte eller kvalitetskontroll, som det het. Dette ble avvist av Innsamlingsrådet, som likevel gikk med på å heve satsen noe. Dette er betydningsfullt på to måter. NRK ved Innsamlingsrådet mente organisasjonen burde bruke mindre penger på sin egen administrasjon enn hva de selv mente var nødvendig. Men viktigere: NRKs beslutning hvilte i siste instans på en vurdering av bistandspolitisk karakter. Kirkens Nødhjelp ba også om rett til å plassere deler av det innsamlede beløp i pengemarkedsfond, men Innsamlingsrådet slo fast at retningslinjene måtte følges. [Berit Doljen, Innsamlingsrådet, NRK, til Kirkens Nødhjelp, 2.11.2001.
  - 12 Se Arsregnskap 2001, http://www6.nrk.no/informasjon/arsregnskap_2001.pdf. På side 3 i samme dokument står det også at «NRK følger de retningslinjene som gjelder for sponsorfinansiering og visning av sponsorplakater som er trukket opp i Kringkastingsloven». Når det gjelder tv-aksjonene stemmer ikke dette, og måten programmene er drevet på bryter derfor også antakeligvis med Kringkastingsloven på dette svært sentrale punktet. TV-aksjonen ble forøvrig ikke nevnt spesielt som inntektskilde.
  - 13 NRK/TV-aksjonen 2001. Kirkens Nødhjelp. Sluttrapport TV-aksjonen 2001:26.
  - 14 Da Håkon Haugsbo ledet sin første TV-aksjon for Redd Barna i 2003, kontaktet han meg. Han ville ha meg med i studio. Det var viktig for å få frem et annet og kritisk perspektiv på innsamlingen, sa han. Han var, oppfattet jeg det som, åpenbart ikke helt komfortabel med programopplegget. Han ville gjøre det mer journalistisk akseptabelt med «en kritisk røst». Jeg takket nei med den begrunnelse at et slikt innslag bare ville hjelpe til med å gi inntrykk av at NRK lagde et journalistisk produkt, mens det de lagde var reklamejernsyn. På det tidspunktet visste jeg ikke at selve programmet ble betalt av organisasjonens innsamlede midler.
  - 15 Vedtatt av Norsk Presseforbunds styre 28.9.2007. Den første Tekstreklameplakaten ble vedtatt av NPs hovedstyre i 1925. Senere revidert i 1933, 1939, 1957, 1966, 1976, 1998, 2001 og 2007.
  - 16 Retningslinjer for Innsamlingsrådet, par. 6.
  - 17 For Innsamlingsrådet retningslinjer, se http://www.nrk.no/content/file/1.5278645/retningslinjer_innsamlingsradet_pr_22_sept_06.pdf
  - 18 Det heter i retningslinjene: «Hvert år senest 31. august skal Organisasjonen avgi rapport til Rådet. Rapporten skal omfatte så vel informasjon om regnskap og revisjon av de innsamlede midler som informasjon om de tiltak og prosjekter som har mottatt støtte eller er fullt ut finansiert av de innsamlede midler i det foregående år.»
  - 19 «Kirkens Nødhjelp (KN) – TV-aksjonen 2001», Tom R. Christensen, Controller, 30.11.2003. Til tross for slike påpekninger fortsetter Kirkens Nødhjelp å rapportere på samme måte; det vil si de tar ikke påpekningene særlig alvorlig, og pr. 1.8.2008 hadde de ikke levert den sluttrapporten de i henhold til skriftlig avtale skulle ha gjort i 2006.
  - 20 Berit Donjem, Innsamlingsrådet NRK til Kirkens Nødhjelp, 9.8.2006. Dette var et naturlig krav gitt par. 10.1. i Rådets retningslinjer, kalt «Forvaltning, regnskap og rapporter» [sic!]. Det står: «Det skal føres særskilt regnskap og gjennomføres særskilt og fullstendig revisjon av de innsamlede midler. Regnskapene skal føres i samsvar med god bokførings- og regnskapsskikk og retningslinjer gitt av NRKs controller.»
  - 21 Berit Donjem, Innsamlingsrådet, NRK til Redd Barna 9.8.2006.
  - 22 Vedtekter for NRK AS: § 3-3: « Ved informasjonsformidlingen skal det legges vekt på saklighet, analytisk tilnærming, redaksjonell uavhengighet og upartiskhet». TV-aksjonen tar uttrykkelig parti for en organisasjon og for norsk offisiell bistandspolitikk, det redaksjonelle arbeidet betales av utenforstående, den kan på grunn av formålet ikke ha en analytisk tilnærming og alle vet at kampanjefjernsyn står i motsetning til saklighet. Vil NRK fortsette med TV-aksjonen i nåværende form må de altså også endre sine vedtekter.